

FOTOGRAFICKÉ A RUKOPISNÉ PAMIATKY ZO ZBIERKY JANKA MATÚŠKU

MGR. MÁRIA VALOVÁ

The Literary Archive of the Slovak National Library houses a small but rare collection of photographs of Janko Matúška, the notable poet, writer, who is best known as the author of the Slovak national anthem, *Nad Tatrou sa blýska* ("Lightning Over the Tatras"). The author presents some of extremely valuable manuscripts which are embodied in the Janko Matúška's personal collection deposited in the SNL's Literary Archive.

Keywords: Janko Matúška; Literary Archive of the Slovak National Library; collection of photographs; collection of manuscripts

 maria.valova@snk.sk

 Slovak National Library

Namestie J. C. Hronského 1
036 01 Martin

 www.snk.sk

V roku 2021 si pripomíname 200. výročia narodenia významného štúrovského básnika a spisovateľa, známeho autora slovenskej hymny Janka Vlastimila Matúšku (1821 – 1877). Radi by sme predstavili niektoré najvzácnejšie ukážky z jeho zbierky fotografií a rukopisov, ktorá nepatrí k rozsiahlym, ale nepochybne obsahuje niekoľko mimoriadne cenných pamiatok Literárneho archívu (LA) Slovenskej národnej knižnice.

Archívna zbierka fotografií Janka Matúšku je uchovaná pod signatúrou SM 20 a obsahuje 54 snímok. Okrem portrétnych fotografií ju náležite dopĺňajú zábery na domy a miesta, kde pôsobil, snímky pamätných pomníkov a pamätných tabúl či iné dokumentárne fotografie. Niekoľko mimoriadne cenných rukopisných dokumentov obsahuje aj rukopisný fond Janka Matúšku v LA.

PORTRÉTNE FOTOGRAFIE

Medzi známe portréty Janka Matúšku nesporne patrí jeho podobizeň v mladom veku z ateliéru viedenského fotografa Juliusa Gertingera (Obr. 1). V archívnej zbierke sa nachádzajú dve reprodukcie, ktoré zo zapožičaného originálu vyhotovil matičný fotograf Ferdinand Jiríček v roku 1956. Mladého Matúšku môžeme vidieť aj na vzácnej skupinovej

Obr. 1 Portrét Janka Matúšku v mladom veku. Foto Julius Gertinger, Viedeň, Rakúsko (LA SNK, sign. SM 20/1)

Obr. 2 Janko Matúška (prvý sprava) s Andrejom Radlinským (sediaci) a mladými národovcami (LA SNK, príř. číslo 30/1965)

Obr. 3 Portrét Janka Matúšku v staršom veku. Panotyp (LA SNK, sign. A XXII/42)

fotografii spoločne s Andrejom Radlinským a mladými národovcami (Obr. 2). Ide o reprodukciu zo zapožičaného originálu od Slovenského národného múzea (SNM) v Bratislave, ktoré ho zakúpilo od rodiny spisovateľa (bola vyhotovená v roku 1965).

K unikátom radíme portrét Jána Matúšku v staršom veku na textílii, tzv. panotyp, ktorý sa nachádza v *Albume podobizní národovcov, dejateľov a spisovateľov* získanom od Hany Paulinyovej-Tóthovej v roku 1966 (sign. A XXII/42) (Obr. 3). Tento vzácny album obsahuje ešte štyri panotypy, z nich na troch sú známe osobnosti: národný buditeľ a mecén Samuel Novák, osvetový pracovník a správca pozemkových kníh v Dolnom Kubíne Vendelín Bruck a známy národný buditeľ Ctiboh Zoch.

Osobnosť Janka Matúšku inšpirovala aj výtvarných umelcov, čoho dôkazom sú dve reprodukcie olejomalby od neznámeho autora, ktoré zo zapožičaného originálu zo zbierok Slovenského národného múzea v Martine vyhotovil Ferdinand Jiríček v roku 1956. V doposiaľ nekatalogizovanej zbierke je podobný portrét na tlači s textom: „Už Slovensko vstáva – putá si strháva ...“ zo série portrétov národných dejateľov.

Ide o fotografúru, ktorú archív získal v roku 1958. Nachádzame tu aj fotografiu perokresby s podobizňou Janka Matúšku, ale aj kolekciu fotografií, ktoré zachytávajú viaceré pohľady na bustu Janka Matúšku od akademického sochára, maliara, grafika a výtvarného pedagóga Stanislava Biroša (1901 – 1983) z roku 1971 (fotografie zakúpil archív od sochára v roku 1977). Bustu vyhotovil ako štúdiu pre pamätný pomník v Dolnom Kubíne, ktorý zdobí od slávnostného odhalenia v roku 1973. V zbierke sa nachádza ešte jedna reprodukcia busty zo zapožičaného originálu, ktorú v roku 1980 vyhotovil matičný fotograf Jozef Mičieta.

Matúškovci patrili k príslušníkom šľachtického rodu s predikátom z Tvarožnej. Z rodinných fotografií sa v zbierke Janka Matúšku nachádza podobizeň jeho synovca Jána Matúšku z roku 1864, ktorý pôsobil ako verejný notár (ide o reprodukciu zo zapožičaného originálu zo SNM vyhotovenú v roku 1957). Jeho otcom bol Matúškov brat, národnokultúrny dejateľ, sudca a evanjelický kňaz Juraj Matúška. Za zmienku stojí aj portrét Matúškových sesterníc na albumínovej vizitke z ateliéru fotografa Károlyho Kollera z Budapešti, ktorý archív získal z Palúdzky v roku 1958.

FOTOGRAFIE PAMÄTNÝCH MIEST

Janko Matúška sa narodil v Dolnom Kubíne, kde aj skončila jeho životná púť. Matúškov rodný dom dokumentuje pomerne rozsiahla zbierka snímok od rôznych fotografov, ako napríklad od známeho fotografa Eugena Lazišťana, ktorý pôsobil v turčianskom regióne. Dve fotografie rodného domu boli zakúpené od bývalej Československej tlačovej kancelárie (ČSTK) v Bratislave v roku 1957 a 1959. Zaujímavý snímku rodného domu na veľkom formáte (40 x 55 cm) vydal J. Mathon z Brna. Od Pamiatkového ústavu v Bratislave získal archív v roku 1958 nielen fotografiu rodného domu, ale aj snímky pamätnej tabule Janka Matúšku s textom: „*Tu sa narodil slovenský spevec Ján Matúška, pôvodca hymny „Nad Tatrou sa blýska“.*“ Ďalšiu fotografiu pamätnej tabule archívu daroval Slovenský ústav pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody v Bratislave v roku 1982. Dva pohľady na rodný dom vyhotovil Ľudovít Janovský zo Žiliny (obe fotografie boli získané v roku 1958). Z pozostalosti Thea H. Florina, rodáka

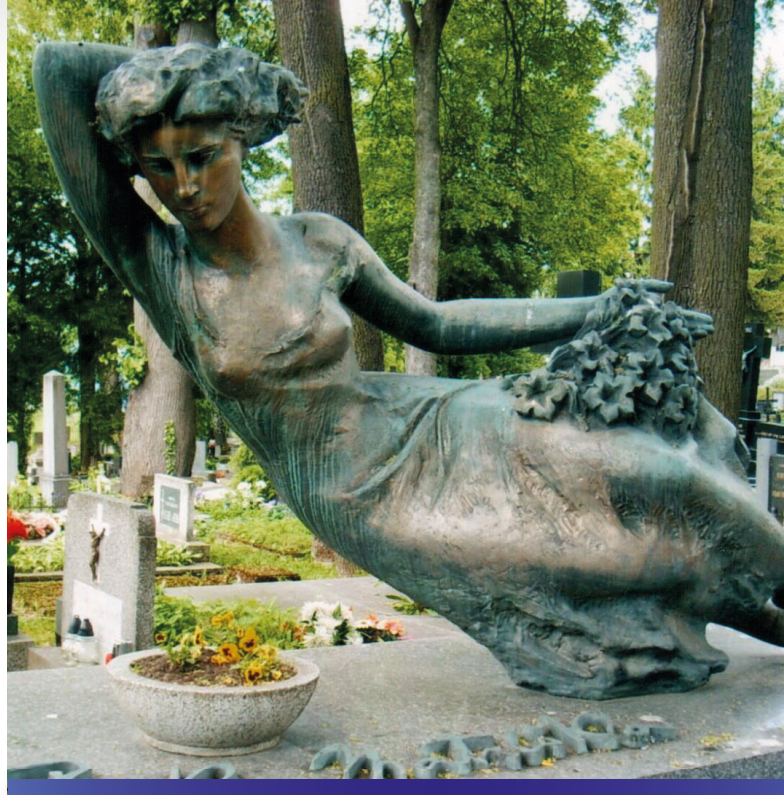

z Dolného Kubína, sa uchovali viaceré snímky rodného domu, z nich dve od historika, archeológa, speleológa a fotografa Jána Brodňanského z roku 1959. Rodný dom i pamätnú tabuľu fotografovala aj ďalšia matičná fotografka Ľudmila Šuchová v roku 1964 a ďalšiu snímku archív získal od bratislavského fotografa Dezidera Orlovského v roku 1966. Zbierku dotvára reprodukcia kresby rodného domu od vynikajúceho akad. maliara Ľudovíta Fullu (1902 – 1980) z roku 1921. Zo zapožičanej pohľadnice ju vyhotovil Ferdinand Jiríček v roku 1974.

Objektív Filipa Lašuta v roku 1974 zaznamenal niekoľko záberov na pamätný pomník na námestí v Dolnom Kubíne, ktorého autormi sú spomínaný sochár Stanislav Biroš a Ing. Arch. Anton Kratochvíl. Pamätník bol slávnostne odhalený v máji 1973 pri príležitosti 28. výročia oslobodenia. Z novšej akvizície je v zbierke farebná fotografia pamätného pomníka od fotografky Anny Jančiovej z roku 2013.

LA SNK disponuje aj s fotografiami evanjelickej fary s pamätnou tabuľou básnikovho brata Juraja Matúšku v Istebnom, ktorý tu pôsobil v rokoch 1837 – 1849. Snímky od bratislavského fotografa Libora Knězeka boli zakúpené v roku 1965.

Miesto posledného odpočinku Janka Matúšku sa nachádza na cintoríne v Dolnom Kubíne. V archíve sú početné snímky nielen pôvodného, ale aj nového náhrobného pomníka so sochou od akad. sochára a maliara Ladislava Beráka. Pôvodný náhrobník odhalený 31. augusta 1879 môžeme vidieť na fotografiách z ČSTK Bratislava (získané v rokoch 1957 a 1959), z Pamiatkového ústavu v Bratislave (snímka nadobudnutá v roku 1958), dve fotografie archív získal od fotografa, martinského rodáka Jaroslava Baráka (v roku 1962), jedna fotografia z roku 1964 je od spomínanej fotografky Ľudmily Šuchovej a jedna snímka pochádza z pozostalosti Thea H. Florina. Dva pohľady na inštaláciu nového náhrobného pomníka, odhaleného pri príležitosti XXIV. ročníka Hviezdoslavovho Kubína v októbri 1978, fotograficky zdokumentoval samotný autor sochy *Letiaca múza* Ladislav Berák v roku 1983. Reprodukcie zo zapožičaného originálu od umelca vyhotovila v roku 1984 matičná fotografka Helena Rusnáková. K najnovším záberom patrí farebná fotografia od dlhoročnej pracovníčky Slovenskej národnej knižnice Viery Sedlákovej z roku 2009 (Obr. 4).

Obr. 4 Náhrobný pomník Janka Matúšku so sochou Letiaca múza od akademického sochára Ladislava Beráka na cintoríne v Dolnom Kubíne. Záber z roku 2009. Foto Viera Sedláková, Martin (LA SNK, príř. č. 865/2011)

INÉ DOKUMENTÁRNE FOTOGRAFIE

Janko Matúška je známy predovšetkým ako autor slovenskej hymny. V obrazovej dokumentácii je uchovaný text hymny na reprodukcii z *Literárneho atlasu*, ako aj z kalendára *Domovej pokladnice* z roku 1851, v ktorom bol uverejnený text piesne *Nad Tatrou sa blíska...* pod názvom *Dobrovoľnícka*. Zaujímavou je aj reprodukcia textu hymny s ilustráciou od známeho českého maliara Mikoláša Aleša (1852 – 1913).

Tvorbu Janka Matúšku dokumentujú fotografie titulnej strany dramatického diela *Siroty*, vydaného v Levoči v roku 1846 a titulnej strany *Zobraných spisov básnických* od Janka Matúšku, ktoré boli vydané v Turčianskom Svätom Martine v roku 1921. V zbierke sa nachádza aj ukážka Matúškovho rukopisu na tlači básne *Lúčenie*, ktorá vznikla pri známom protestnom odchode študentov lýcea z Bratislavy začiatkom marca 1844 a úryvok z prekladu romantickej drámy *Dziady* od Adama Mickiewicza.

Zbierku fotografií v LA SNK dopĺňa aj reprodukcia úmrtného oznámenia Janka Matúšku, ktorú z Národných novín z roku 1877 vyhotovil Ferdinand Jiríček v roku 1960.

Mieszkánny riem tyob! macies!
wy powieściu -
Dawnym podobne?
Michiewicz.

1. (Swati kálon) 1.
Powieść a Polska.

1.
Co do na wicher do putroci bije
Iha jak ty byly se před nim shyboji,
Pachow, ruwir diwa, do skatin se khyje,
Iah klújece w strachu - dyje ja podtaji,
Temné chobny graw suda reme!
Lohor se bydni jeste dorigeme?!

Ne je to wicher, - tot lone wádeck diwy!
I jaxdow ubám tu poléni strane;
Leti přes hory, řehy, báhna niwy
Ať remúten mýre u chyplý rastane
"Haruštu popřej mi - na své scény
"Podobakrauti jen na gúl hodiny"
"Gm si postawím? malo mám z pórúhku,
U nás kmer winný cetry nír nčeka!
Iedli ti lbo wýj orpúwku
Rajec si cteba, raji z naško mléka.
Co nám pán popjal toho ráni Dame,
Dojd' dnu - o koně my se postaráme.

B 227

Obr. 5 Zborníček *Práce Janka Matúška*. Foto Mária Valová (LA SNK, sign. B 227)

RUKOPISNÉ PAMIATKY

Literárny archív uchováva aj vzácne rukopisné pamiatky na Janka Matúšku, ku ktorým nesporné patrí zborníček *Práce Janka Matúška* (Obr. 5). Matúška si básne do zborníčka začal zapisovať ešte počas štúdií v Bratislave, neskôr pokračoval v rodnej Orave. Nie všetky zápisy však urobil básnik, o čom svedčia tri druhy písma. V 90-stranovom zborníčku (strany 85 – 90 sú však prázdne) je nielen už spomínaná báseň *Lúčenie* či preklad drámy *Dziady*, ale aj ďalšie básne *Svatý zákon*, *Ku Jmeninám Svoj. Pan. Jozefa Hurbana*, *Pomsta*, *Kozá skala* a mnoho ďalších. Žiaľ, v zborníčku sa

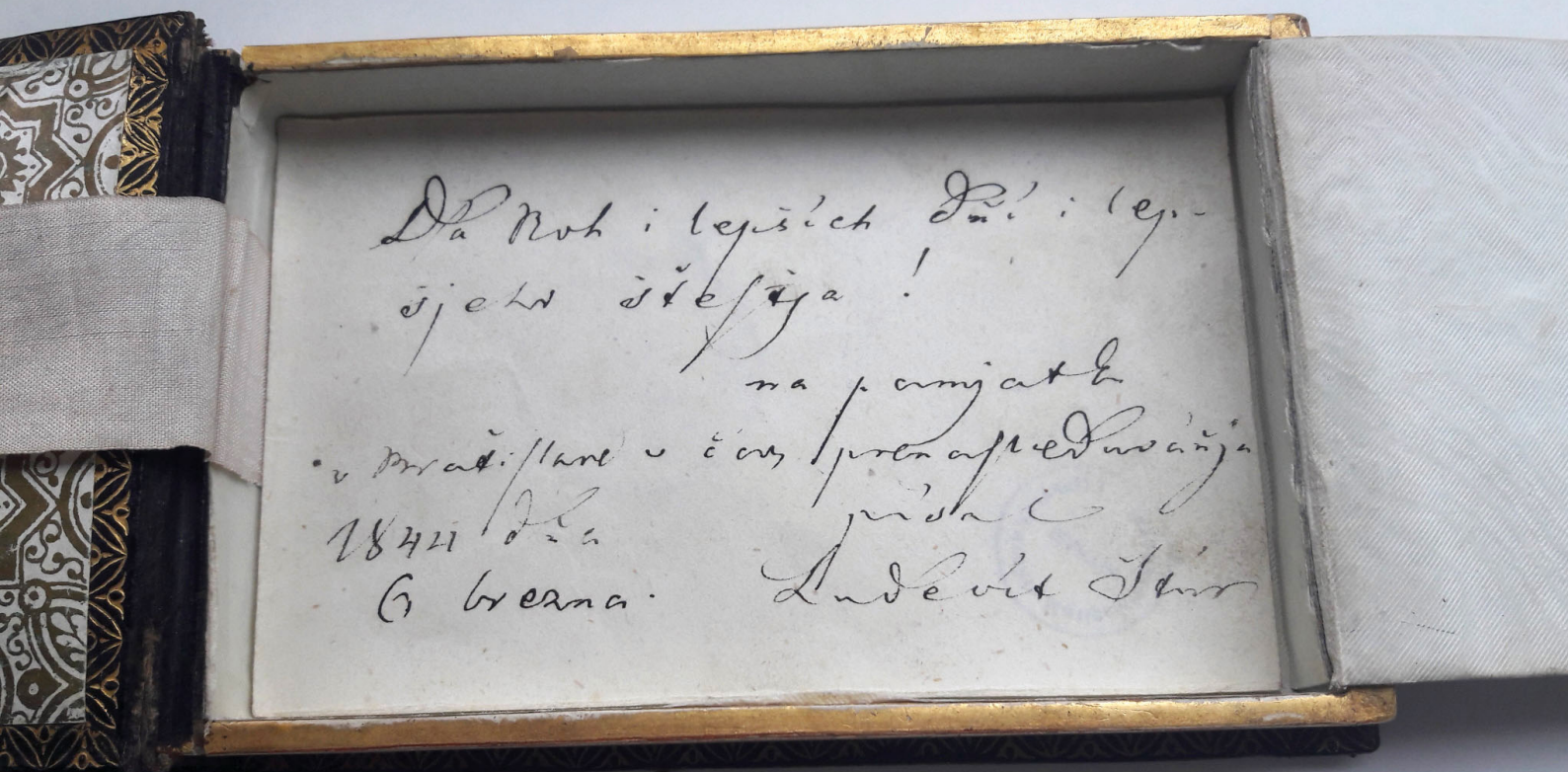
nenachádza jeho hymnická pieseň *Nad Tatrou sa blýska*, čo neskôr spôsobilo viacero nejasností a pochybností okolo autorstva. V priloženom obsahu Janko Matúška verše rozdelil na *Príležitostné*, *Básne* a *Povesti*.

K unikátnym rukopisným pamiatkam patrí *Pamätník Janka Matúšku* (dar Ľudovíta Riznera, Obr. 6), v ktorom sú uchované rozlúčkové lístky (44) „s rozlúčkovými textami, želaniami, výzvami a tiež veršami (písanými po slovensky, česky, srbsky, nemecky i maďarsky“.¹ Väčšina z nich vznikla začiatkom marca 1844, v súvislosti s protestným odchodom študentov lýcea, posledným dátumom je 6. marec 1844, kedy aj Janko Matúška na protest opustil Bratislavu. *Pamätníček* obsahuje zápisy vý-

Obr. 6 Pamätník Janka Matúšku. Foto Mária Valová (LA SNK, sign. C 158)

Obr. 7 Ukážka rozlúčkového lístku Ľudovíta Štúra v Pamätníku Janka Matúšku. Foto Mária Valová (LA SNK, sign. C 158)

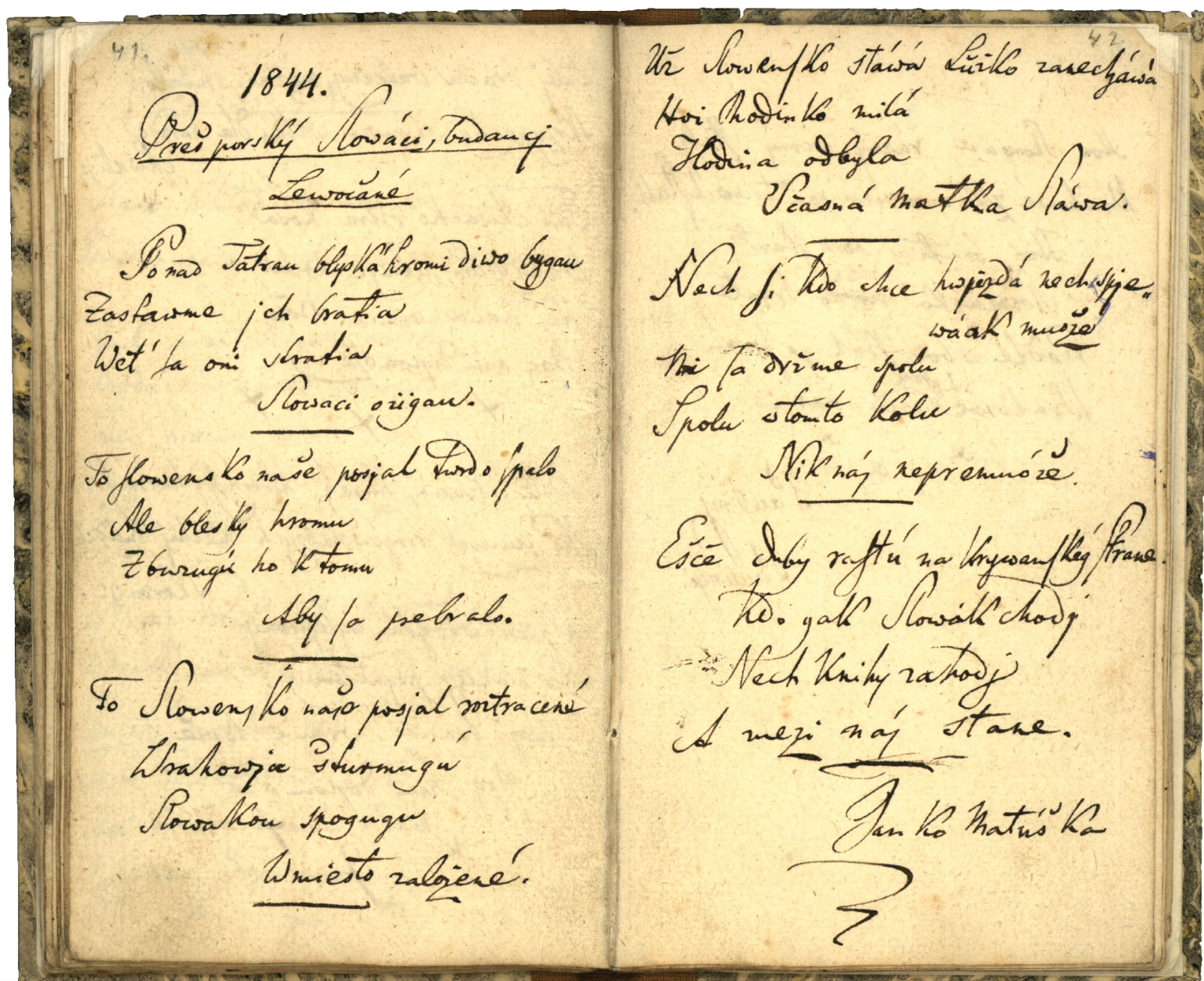
znamných osobností, ako Ľudovíta Štúra (Obr. 7), Jána Jaroslava Kmeťa, Jána Štúra, Petra Kellnera-Hostinského, Karola Alexandra Modrániho a i.

Ďalšou cennou akvizíciou je viazaná knižka rukopisných básní s názvom *Básně*, ktorú zostavil Július Botto. Ide o zbierku básní rôznych známych autorov, ako Jozefa Miloslava Hurbana, Karola Kuzmányho, Jána Botta, Jána Kollára, Jána Chalupku, Samuela Tomášika, Andreja Sládkoviča, Janka Kráľa a i. Matúška je v nej podpísaný pod básňou *Pjesen*.

Janko Matúška je predovšetkým známy ako autor slovenskej hymny. Text vznikol v roku 1844 po

protestnom odchode študentov na nápev ľudovej piesne *Kopala studničku*, ktorú si Janko Matúška často pospevoval. Najstarší zápis piesne sa nachádza v zápisníku Viliama Paulinyho-Tótha pod názvom *Prešporský Slováci, budúci Levočané* (Obr. 8). Zápisník ako mimoriadne vzácny dokument je uchovaný v trezore Literárneho archívu.

V roku 1851 text síce uverejnila *Domová pokladnica* pod názvom *Dobrovoľnícka*, ale často sa spievala už v revolučných rokoch 1848 – 1849. Prvá tlač s týmto názvom však bola na dvojstranovom letáku spolu s Kuzmányho básňou *Do zbroja!*, ktorú vydal kníhtlačiar a vydavateľ Filip Machold (1815 – 1864) v Banskej Bystrici v roku 1849.

Obr. 8 Zápis slovenskej piesne *Nad Tatrou sa blýska...* z Denníka Viliama Paulinyho-Tótha (LA SNK, sign. 2 G 12)

V archíve sú umiestnené aj odpisy básní od národnokultúrneho pracovníka a pedagóga, spoluzakladateľa a funkcionára Matice slovenskej Ludovíta Grossmanna, ktorý zozbieral básne nielen Janka Matúšku, ale aj Karola Kuzmányho, Andreja Sládkoviča, Janka Kalinčiaka a i. Tu sa nachádzajú štyri verše hymny pod názvom *Prešporská*.

ZÁVER

V príspevku sme predstavili niekoľko vzácnych rukopisných i fotografických pamiatok z archívnej zbierky Janka Matúšku, pevcu slovenskej hymny. Hoci sa viedli spory ohľadom jej autorstva, keďže sa v nájdených rukopisoch básnika zápis hymnickej piesne nenachádza, Janko Matúška ostáva jej pôvodcom.

ZOZNAM POUŽITÝCH ZDROJOV

Biografický lexikón Slovenska. 2017. VI. zv. M – N. Martin : Slovenská národná knižnica, Národný biografický ústav. 795 s. ISBN 80-89023-15-0.

HUBA, Peter. 2016. *Príbeh slovenskej hymny a jej autora. Dielo Janka Matúšku*. Martin : Matica slovenská. 151 s. ISBN 978-80-8128-166-2.

MATUŠKA, Janko. 1970. *Nad Tatrou sa blýska. Doslov: Pavol Vongrej*. Bratislava : Tatran.

POZNÁMKA

¹ Huba, Peter: *Príbeh slovenskej hymny a jej autora. Dielo Janka Matúšku*. Martin : Matica slovenská 2016, s. 22